

Egy morva „herceg” és egy Árpád-házi hercegnő leszármazottai (A Gyánúr-fiak eredete és rövid története)*

Csákányi Gyánúr fia Mérkről – akinek a nevét az 1271. évi magyar-cseh békeszerződés is megemlíti, mint aki a Sopron megyei Rov vár uraként elárulta V. István királyt (1270–1272) és II. Otakár cseh királyhoz (1253–1278) pártolt¹ – Kézai Simon krónikájának 93. fejezetében azt olvashatjuk, hogy „*testvéreivel, Vencellel és Jakabbal együtt szintén új lakosok Magyarországon, akik Morvaország hercegeitől származnak és IV. Béla királlyal állnak rokonságban.*”² A család ismert, jobban mondva szinte ismeretlen politikai szerepéhez mérten e passzus hihetetlennek tűnik. A benne szereplő rokonsági kapcsolatot, amelyet a szöveg az *affinitas* szóval jelöl, Pauler Gyula és Wertner Mór egyaránt sógorsággként értelmezte, és mindketten úgy gondolták, hogy Mérc csak úgy lehetett IV. Béla király sógora, ha a morva eredetű család a magyar királlyal valóban rokonságban álló cseh uralkodóház közeli vagy távoli rokona lett volna.³ Pauler úgy vélte, hogy Mérc a király kedvelt embere lehetett, aki testvéreivel Csehországból vándorolt be, míg Wertner – mivel ismerte azt az adatot, hogy Mérc apja, Gyánúr⁴ már 1251-ben a Nyitra me-

* A dolgozat elkészítését a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00330/07. sz.) támogatta.

¹ ZSOLDOS ATTILA: Családi ügy. IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években. Budapest, 2007. (továbbiakban: ZSOLDOS, 2007.) 123–127.

² „*Myrck etiam de Chakan cum Venceslao et Iacobo fratribus suis, de ducibus Moraviae habentes originem, regni Hungarie novi sunt incolae, affinitate Belae regi quarto coniunguntur.*” *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. Edendo operi praefuit EMERICUS SZENTPÉTERY. Volumen I. Budapestini, 1937.* 192.

³ PAULER GYULA: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt. II. Budapest, 1899.² (továbbiakban: PAULER, 1899.) 278.; WERTNER MÓR: Újabb nemzetségi kutatások III. Gatal nemzetsége és a Gyanur-fiak. Turul 22 (1904) (továbbiakban: WERTNER, 1904.) 134–138.

⁴ E nevet PAULER, 1899. II. 278. „Ján úr”-ként, fiáét „Mérc úr”-ként értelmezi. Előző – tekintve a család cseh eredetét – invenciózus megoldás, utóbbi értelmezés azonban aligha hihető, hiszen a Mérc név a latin *Mercurius* magyar, illetve az ebből egyszerűsödő *Merkúr* rövidült alakjának tűnik. KARÁCSONYI JÁNOS az Őrsúr vagy Örösúr nemzetségnevet a Ján úr / Mérc úr nevek mintájára egy „Örös úr” nevű őstől eredezteti, és előbbieket analógiaként felhasználva biztosnak veszi, hogy Örös úr is rokonságban állt az Árpádokkal: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest, 1900. (továbbiakban: KARÁCSONYI, 1900.) 879.

gyei Kolon falu birtokosa volt, ráadásul ezt úgy értelmezte, hogy „egyszerű falusi birtokos volt” – úgy sejtette, hogy Kézainál a királlyal való sógorság Mérk árulást követő prágai tartózkodásának és hazatérésének a lecsapódása. Úgy látta tehát, hogy Kézai adata mögött Mérk családjának túlzó vagy inkább nagyzó, de semmiképpen sem hiteles közlése állt.⁵

Az *affinitas* ugyanakkor nyugodtan értelmezhető vérszerinti rokonságként is,⁶ amely esetben e család uralkodóházzal fennálló kapcsolata az országban közismert is lehetett. Legújabbban Zsoldos Attila ütközött bele a kérdésbe Mérk politikai szerepét vizsgálva, de hangsúlyozta, hogy a Gyánúr-fiak morva hercegektől való eredete és az Árpád-házzal való rokonsága még igazolásra vár.⁷ Az alábbi sorok szerzője a vak véletlennek köszönhetően, a Zsigmond-kori Oklevéltár XI. kötetének készítése közben bukkant rá egy olyan forrásadatra, amely a kérdést egyértelműen eldönti és Kézai állításának hitelét kétséget kizáróan megerősíti. Alábbi dolgozatomban az újonnan előkerült adat bemutatásán és lehetséges értelmezésén túl röviden összefoglalom a család történetét is.⁸

* * *

Garai Miklós nádor 1424. november 21-én kelt oklevele tartotta fenn Rozgonyi Simon országbíró 1413. évi ítéletlevelének rövid kivonatát, amely szerint a Nyitra megyei Kolon, Kovácsi és Pestyén birtokok ügyében per zajlott az e birtokjogokat királyi adomány címén igénylő Demjéni László és az azokat a rókonától, Koloni Lászlótól megöröklő Széki Péter között. Ennek során utóbbi bebizonyította, hogy „*Kolon és Kovácsi birtokokat András király, IV. Béla király apja örökbe a morvaországi Merkúrnak adományozta, akihez hozzáadta rokonát, Margit asszonyt, és Széki Mihály fia Péter, illetve*

⁵ PAULER, 1899. II. 278.; WERTNER, 1904. 138.

⁶ A magyarországi középkori latinság szótára (Lexicon Latinitatis medii aevi Hungariae) I–V. Szerk. BORONKAI IVÁN–BELLUS IBOLYA–SZOVÁK KORNÉL. Budapest, 1987–1999. I. 109.

⁷ ZSOLDOS, 2007. 124.

⁸ A család legújabbban összeállított leszármazási táblázatát I. ENGEL PÁL: Középkori magyar genealógia. Magyar Középkori Adattár (Arcanum Digitéka) CD-ROM. Budapest, 2001. (továbbiakban: ENGEL, Genealógia): Gyanur rokonsága c. tábla, amelynek javított és bővített változatát lásd e dolgozat függelékében.

Koloni Pető fia László e Merkúr egyenesági leszármazottai”.⁹ Azaz 1413-ban bemutatott egy II. András király (1205–1235) által kibocsátott oklevelet, amelyet a kúriai bíróság hitelesnek fogadott el. Az oklevél és Kézai információja kölcsönösen megerősítik egymást: az előbbiben említett házasságkötésből ugyanis nem következik egyértelműen, hogy Merkúrnak gyermekei is születtek a királyi rokontól, Kézai fenti kijelentése, amelyben így már aligha kételkedhetünk, ugyanakkor igazolja ezt. A most idézett egy mondat több kérdést is felvet: először is ki volt az említett Morvaországi Merkúr, ki lehetett András király rokona, Margit asszony, és persze milyen birtokokat kaphatott a család külföldről betelepült őse.

Az első kérdésre viszonylag könnyű választ adnunk. A ritka névnek köszönhetően Merkúr könnyedén azonosítható azzal a *Mercuriusszal*, aki 1205–1206-ban András király bánja és somogyi ispánja, illetve egy „kormányátalakítást” követően 1206-ban rövid ideig pozsonyi ispánja volt.¹⁰ Ezután a forrásokban – vélhetően halála és nem a szülőföldjére való visszatérés miatt – többé nem szerepel. Mindezek alapján feltételezhetjük, hogy az uralkodó említésből ismert oklevele, amellyel a Nyitra megyei Kolon és Kovácsi birtokokat Merkúrnak adományozta, 1205 körül kelt. És ha az is igaz, hogy a morva főúr a következő évben meghalt, akkor valószínű, hogy Gyánúr a magas rangú házaspár egyetlen gyermekeként 1206 körül született. Sajnos nem fogjuk megtudni, hogy Merkúr miért hagyta el hazáját: egy helyi politikai konfliktus éppúgy szóba jöhet, mint az, hogy Magyarországra érkezése esetleg II. András testvére, Konstancia és I. Otakár cseh király (1198–1230) 1198. évi házasságkötésével áll összefüggésben. A Kézainál említett *dux* ki-

---

⁹ „*dictas possessiones Kolon et Kovachy per dominum Andream regem, patrem Bele regis quarti fideli suo Merkur de Moravia, cui dominam Margaretham consanguineam suam tradidisset, perpetuo collatas extitisse eundemque Petrum filium Michaelis et annotatum Ladislaum filium Pethew de Kolon s[uccessores] su[perstites] ipsius Merkur ab eodem per directam lineam descendentes fuisse et esse.*” Magyar Országos Levéltár. Diplomatikai Levéltár (továbbiakban: MOL és DL) 43 617. A tartalmi kivonatot már a Zsigmondkori Oklevéltár IV. kötete is tartalmazta (1071. kivonat), az idézett mondat latinul a XI. kötetben található (1347. regeszta). Zsigmondkori Oklevéltár I–XI. Szerk. MÁLYUSZ ELEMÉR–BORSA IVÁN–C. TÓTH NORBERT–NEUMANN TIBOR. Budapest, 1951–2009. (továbbiakban: ZsO)

¹⁰ Bánként és somogyi ispánként: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I–II. Szerk. SZENTPÉTERY IMRE–BORSA IVÁN. Budapest, 1923–1987. (továbbiakban: Reg. Arp.) I. 217–219., 222., pozsonyi ispánként: uo. 223., 225., 227. Az 1207. évi első oklevél (uo. 228.) méltóságsorában már nem szerepel.

fejezést természetesen nem szükséges úgy értelmeznünk, hogy a cseh-morva uralkodóház tagja volt, személyében inkább egy morva főurat tisztelhetünk, ami persze nem zárja ki, hogy rokonságban állt egykori hazája uralkodóival. A morva okleveles anyagban ilyen nevű arisztokrata ugyan nem található, de könnyen lehetséges, hogy Merkúr valamelyik *Marquartus* nevű főúrral azonosítható: utóbbi név ugyanis gyakran szerepel a cseh és morva tanúnévsorokban.¹¹ A Magyarországra áttelepült ős nevét – már magyaros formában – unokája, Mérek vitte tovább.

A második kérdés megválaszolásakor már komolyabb nehézségekbe ütközünk. Margit asszony a *consanguinea* kifejezés alapján mindenképpen II. András vérszerinti rokona volt. Az Árpádok családfáján természetesen nem találunk olyan leánygyermeket, akire személyét illetően gyanakodhatnánk.¹² Első pillantásra az a feltételezés tűnhet leginkább kézenfekvőnek, hogy az uralkodó egyik unokatestvéréről van szó, de persze nem tudjuk, hogy Margit apja vagy anyja került ki a királyi családból – valójában még az sem zárható ki, hogy III. István király (1162–1172) leánya lehetett. És bár ezt nem támogatja az a megfigyelés, hogy az Árpád-házi királylányokat kizárólag külföldi uralkodókhoz adták nőül,¹³ hozzá kell ehhez rögtön tennünk, hogy a magyar hercegnőket név szerint rendszerint éppen e házasságaikkal összefüggésben ismerjük. Akad azonban kivétel, méghozzá olyan, amely Margit és Merkúr házasságával több szempontból is rokonságot mutat.

III. Ince pápa egyik 1208. évi oklevelében említést tesz II. András király nagynénjéről (*amita*), a néhai Margitról, aki a már szintén elhunyt András somogyi ispán felesége volt, és végrendeletileg a templomos lovagokra hagyta hitbérét; e hagyatékot azonban András fia, Andronicus nem volt hajlandó a lovagrendnek átadni.¹⁴ Ez az András azonos az akkor még hercegi rangot viselő II. András 1198-ban feltűnő bánjával, akinek a fia, Andronicus *comes*

---

¹¹ Magam a „Codex diplomaticus Moraviae” és a „Codex diplomaticus regni Bohemiae” sorozatok két-két vonatkozó kötetét néztem át.

¹² Korai magyar történelmi lexikon (9–14. század). Főszerk. KRISTÓ GYULA, szerk. ENGEL PÁL–MAKK FERENC. Budapest, 1994. 63.

¹³ E házasságokat legutóbb SZABADOS GYÖRGY érintette: Árpád nemzetsége a magyar trónon. Hírel 2009/7. 93–94.

¹⁴ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera GEORGII FEJÉR. I–XI. Budaë, 1829–1844. (továbbiakban: FEJÉR) III/1. 56. Vö. WERTNER MÓR: Az Árpádok családi története. Nagybecskerek, 1892. (továbbiakban: WERTNER, 1892.) 351–353.

is szerepel ekkoriban, mint a herceg kíséretének a tagja.¹⁵ Sajnos az eredeti pápai parancslevél lappang, de ha mégis elfogadjuk információit, akkor a két eset még a királylányt feleségül vevő főúr báni és somogyi ispáni tisztségeivel is azonosságot mutat. Wertner Mór András ispán feleségét az *amita* kifejezés alapján II. Géza (1141–1162) leányának tartotta, ami elfogadható feltevésnek tűnik. Ez alapján akár arra a tetszetős következtetésre is juthatunk – bár bizonyítani nem tudjuk –, hogy a két Margit egy és ugyanazon személy volt. Ebben az esetben András ispán halála után, valamikor a XIII. század legelső éveiben Margit – unokaöccse, II. András rendelete szerint – újra férjhez ment. Nem kizárt, hogy a hercegnő ellátmányként III. Béla (1172–1196) vagy Imre (1196–1204) királyok engedélyével egy Somogy megyei uradalom – például a segesdi – jövedelmeit élvezte,¹⁶ ami magyarázatul szolgálna arra, hogy mindkét férje a megye ispáni címét viselte. Ha mindez igaz, akkor Margit hercegnő vélhetően 1206-ban hunyt el, hiszen azon tény, hogy Merkúr ez év közben elhagyta a bánságot és addigi ispánságát, hogy immáron a pozsonyi ispáni címmel vigasztalódjon, arra utalhat, hogy a király visszavette a hercegnő Somogy megyei birtokait. Természetesen a fenti érvelésben bizonytalansági tényezőt jelent az, hogy Margit hercegnő – ha valóban II. Géza leánya volt – Gyánúr születésekor már bizonyosan túljárt a 42–43. életévén. Az Árpádok rangjához és megszokott házassági kapcsolataihoz mérten nem annyira előkelő házasság mindkét esetben felvetheti azt a lehetőséget, hogy Margitnak – vagy a két Margitnak – András, illetve Merkúr nem az első férje volt.¹⁷

---

¹⁵ Árpádkori új okmánytár. Szerk. WENZEL GUSZTÁV. I–XII. Budapest, 1860–1874. (továbbiakban: WENZEL) XI. 63.; FEJÉR II. 319. Vö. SZABADOS GYÖRGY: Imre és András. Századok 133 (1999) 97–98.

¹⁶ A segesdi uradalmat a 13. században a királyi család különböző tagjai (hercegek és királynék) birtokolták: ZSOLDOS ATTILA: Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 36.) Budapest, 2005. 40–44. Mikor Margit hercegnő, III. Béla leánya harmadik férje halála után, 1222-ben hazatért Magyarországra, testvérétől Keve megyét és egyéb délvidéki birtokokat kapott: uo. 158. – Itt is szeretnék köszönetet mondani Zsoldos Attilának, hogy dolgozatom megírását értékes tanácsaival segítette.

¹⁷ WERTNER, 1892. 353–353. felveti annak a lehetőségét, hogy András ispán felesége, Margit volt II. Géza azon leánya, aki elkísérte Eufrozina királynét Bizáncba, ahol akár házasságot is köthetett. Erre utalhat szerinte Andronicus egyértelműen görög hangzású neve. – Persze Andronicus korántsem biztos, hogy egyben Margit fia is volt: az 1208. évi oklevél hangsúlyosan csak András ispán fiának nevezi.

Wertnernek nem volt tehát igaza akkor, amikor Gyánúrt az 1251. évi említés alapján egyszerű falusi birtokosnak tekintette, hiszen II. András elsőfokú vagy IV. Béla másodfokú unokatestvére lehetett. Ennek ellenére személyéről – az 1251. évi birtokügyleten kívül¹⁸ – semmit sem tudunk. Hogy ennek egyszerűen a forráspusztulás¹⁹ az oka, vagy az, hogy a személyére vonatkozó adatokat nem csak a Gyánúr, hanem esetleg a János (Gyánúr~Jánúr~Jánúr~János úr?)²⁰ név alatt is keresnünk kell, nem tudjuk. E „rejtőzködésnek” éppenséggel még az is lehetne a magyarázata, hogy a családalapító Merkúr bárói tisztségei és királyi rokonsága – egyszersmind saját elvárásaink – ellenére sem kapott olyan jelentős birtokvagyon, amely indokolta volna családjának megkapaszkodását a hazai arisztokráciában. A családi birtokok vizsgálatának azonban van egy komoly akadályozó tényezője: erre vonatkozó adataink szinte kizárólag a XIV–XV. századból, azaz Csákányi Mérk V. István elleni árulása – amelynek birtokelkobzásokban megmutatkozó következményeit nem ismerjük –, illetve a XIII–XIV. század fordulójának zavaros időszak utáni korból származnak, amikor a család közel három évtizedre szinte nincstelenné vált, és régi hatalma s politikai befolyása birtokaik – ki tudja mekkora részének a – visszaszerzése után sem állt többé helyre.

* * *

Pusztán abból a tényből, hogy Kézai az 1280-as években fontosnak tartotta papírra vetni a Mérk és testvérei származására vonatkozó ismereteit, bizonyosnak tűnik, hogy az 1271. évi pozsonyi békét követően a lázadó előkelő kegyelmet kapott és megőrizhette – részben vagy egészében – befolyását.²¹ Emellett szól az is, hogy testvére, Jakab igen előkelő házasságot kötött: Hontpázmány nembeli Tamás országbíró leányát, Erzsébetet vette nőül – az ismeretség abból adódott, hogy a két család birtokai Nyitra megyében közvetlenül határolták

---

¹⁸ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I–II. Ed. RICHARD MARSINA. Bratislava, 1971–1987. (továbbiakban: CDES) II. 256.

¹⁹ Némileg megdöbbenő, hogy Sopron megyei birtokaiknak, sőt még Rov várának a pontos elhelyezkedését sem ismerjük a felettből szerény okleveles forrásadottságok miatt. Lásd alább.

²⁰ Lásd a 4. jegyzetet.

²¹ WERTNER, 1904. 136. a többi lázadó sorsából következtetett arra, hogy Mérk hazatért.

egymást.²² Mérk halála után azonban a család vára és így kiemelkedő társadalmi helyzete a zavaros időszak áldozatává vált: két birtokukról, Felcsákányról (ma Donnerskirchen, Ausztria) és Székről (Leithaprodersdorf–Stotzing területén) biztosan tudjuk, hogy Kőszegi János nádor foglalta el ismeretlen időpontban, de mindenképpen 1292 és 1309 között,²³ és a közeli Rovban felépült váruk is nyilván osztozott e mostoha sorson, hiszen az Anjou-kor folyamán – egészen 1382-ig – nem hallunk többé róla, ami a (részleges) pusztulás vagy teljes eljelentéktelenedés jelének tűnik.²⁴ Nyitra megyei birtokaik vagy azok egy része ezzel párhuzamosan Csák Máté terjeszkedésének estek áldozatul, aki még Jakab jóval hatalmasabb apósának és családjának, a Forgácsoknak is bekebelezte valamennyi Zobor vidéki birtokát.²⁵

A birtokok visszaszerzésére az 1320-as évekig, I. Károly király (1301–1342) végső győzelméig nem kínálkozott lehetőség. A munka oroszlánrészét ekkor a Kézainál is szereplő Gyánúrfi Jakab fia, Koloni Pető vállalta magára. Mivel a Csák Mátétól elfoglalt, Zobor vidéki birtokok egy részét a király gimesi váruradalmához csatolták, Pető mester nyilván ezért állt Magyar Pál, az új gimesi várnagy (1322–1345) szolgálatába, aki szolgálati birtokként (*pro honore*) hamarosan átadta neki Gyánúr két egykori faluját, Kovácsit (Kolon,

---

²² NAGY IVÁN: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. IV. Pest, 1858. (továbbiakban: NAGY, 1858.) 198. – A munka adatai ugyan közismerten csak komoly kritikával hasznosíthatók, de azon érv mellett, hogy a főúri családfák összeállításának idején egy akkor már ismeretlen Koloni beemelése semmiféle presztízsbeli előnyt nem jelentett, rendelkezünk egy ugyancsak Zsigmond kori bizonyítékkal: 1390-ben Jakab unokája és dédunokája nyugtatták Forgács Jánost egy nem részletezett leánygyed, hitbér, illetve Gimes várának „két része” felől: ZsO I. 1497. Az okleveles adatok alapján a BARTFAI SZABÓ LÁSZLÓ által összeállított családfa a házasságot nem ismeri: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. Esztergom, 1910. (továbbiakban: Forgách) családfa melléklet; akárcsak ENGEL, Genealógia: Honpázmány nem 6. tábla. Forgács-ág c. tábla sem, ahol viszont a rá vonatkozó jegyzetben olvashatjuk Tamás országbíró tisztségeinek a felsorolását.

²³ Kőszegi János foglalásáról: Sopron vármegye története. Oklevéltár I–II. Szerk. NAGY IMRE. Sopron, 1889–1891. (továbbiakban: Sopron) I. 113–115. (1327. évi oklevél) Kőszegi 1308–1309-ben halt meg, I. ENGEL, Genealógia: Héder nem 4. tábla: Kőszegi (és Rohonci). 1292-ben a család tagjai még a Felcsákánytól északra fekvő Purbach szomszédai voltak: WENZEL X. 88., vö. WERTNER, 1904. 136.

²⁴ A kérdéstről lásd alább.

²⁵ A Koloniak birtokaira lásd az alább még bemutatandó 1344. évi oklevelet. A Forgácsokra I. Forgách 55–56.

ma Koliňany mellett) és Gerencsért (ma Hrnčiarovce, Szlovákia).²⁶ A Sopron megyei birtokok ügyében a családnak Haschendorfer Wulfing királyi lovaggal gyűlt meg a baja, aki arra hivatkozva, hogy a család a Gatály nemzetségből származik, akik hűtlenségük miatt veszítették el birtokaikat, adományul kérte azokat. A helyzetet Pető mester úgy mentette meg, hogy rávette urát, Magyar Pált a közbenjárásra. Ennek köszönhetően 1327-ben az úgyról vizsgálatot tartottak, amely igazolta, hogy a család nem a Gatály nemzetségből származik, és birtokait sem hűtlenség, hanem a Kőszegiek erőszakos foglalása révén veszítette el.²⁷ Felcsákány és Szék így sikeresen visszakerült a családhoz. A két említett Nyitra megyei birtok ügyében 1344-ben történt „pengeváltás” Pető és Magyar Pál között. Bár Pető engedélyt kapott urától, hogy más *dominus* szolgálatába szegődjön, a gimesi várnagy ezzel összefüggésben ugyanakkor lefoglalta a már említett két falut. Pető I. Lajos király (1342–1382) anyjánál, Erzsébetnél tett panaszt, de Magyar Pál ekkor a királyné tudomására hozta, hogy a birtokok azóta a gimesi uradalom részeit képezik, amióta visszafoglalták Csák Mátétól, és Pető csak „honorként” kapta meg tőle. Noha erre Erzsébet Petővel szemben elmarasztaló döntést hozott, lehetőséget biztosított számára, hogy bírói úton védje meg igazát, aki ezt – úgy tűnik – sikerrel meg is tette, hiszen a birtokok később is az ő és leszármazottai kezén tűnnek fel.

A 14. század közepétől kerülnek elének azok az oklevelek, amelyekkel több-kevésbé körvonalazható a család kezén megmaradt birtokok köre. Ezek két megyében terültek el. Sopronban a Fertő-tó nyugati partja és a Lajta hegység által közrezárt területen a család egy összefüggő, néhány faluból álló uradalmat mondhatott magáénak.²⁸ Az ismert településeket minden bizonnyal

---

²⁶ Mindez egy 1344. évi oklevélből következtethető ki: FEJÉR IX/1. 213–214. Magyar Pál elmondása szerint a két birtokot csak az előző évben, 1343-ban adta át Petőnek, de ez nehezen hihető, vagy pedig mégis azt bizonyítja, hogy az átadás ennyi év szolgálat után nem *pro honore* történt. – Forgách 58. az oklevél ismertetésénél három birtokról beszél, félreértés miatt ugyanis egy Pető nevű birtokról is említést tesz.

²⁷ 1327: Sopron I. 113–115. KARÁCSONYI, 1900. 457. tévesen állította, hogy a Gatály nemzetség oly előkelő volt, hogy még a IV. Bélával rokonságot tartó Koloni Pető is közéjük kívánt tartozni, hiszen Pető éppen az ellenkezőjét kívánta bizonyítani. A Gatályok közé tartozás mind a mai napig megtalálható a helytörténeti irodalomban, lásd pl. a következő jegyzetet.

²⁸ Lásd elsősorban: Allgemeine Landestopographie des Burgenlandes. II. Der Verwaltungsbezirk Eisenstadt und die Freistädte Eisenstadt und Rust. Eisenstadt, 1963. (továbbiakban: Allgemeine Landestopographie) 56–60. – Az összeállítás legnagyobb hibája, hogy a családot a Gatály nemzetséggel azonosítja.

már Gyánúr – sőt talán Merkúr bán is – birtokolta, hiszen előbbi valamennyi leszármazottja részesült belőlük. Az uradalom központja Rov (Rau, Roj, Ravó) lehetett, ahol – mint láttuk – már 1271-ben vár állott. Ennek, illetve a hasonló nevű településnek a mai elhelyezkedése ismeretlen, annyi tűnik csupán bizonyosnak, hogy a Fertő partján lévő Oka (Oggau) és a Lajta hegység közötti területen keresendő. A több mint egy évszázada a vár hollétét firtató szakirodalom érveire²⁹ magam csak egy szempont felvetésével tudok hozzájárulni. Nem vizsgálta eddig senki Kézai azon közlését – amely még a szerény okleveles forrásanyag adatainak fényében is meglepő –, hogy az V. István ellen lázadó Mérk „Csákányi” néven vált ismertté, holott sokkal inkább azt várnánk, hogy az 1280-as években a családtagokat várbirtokukkal azonosítsák. Mivel egy oklevélben sem szerepel együtt Rov és Felcsákány birtok, ráadásul a család Sopron megyében élő tagjai a XIV. század végéig magukat Rovinak nevezték, magam arra gyanakszom – bár bizonyítani nem tudom –, hogy a két település azonos, a két nevet egymással párhuzamosan használták, és ezek alapján az egykori vár esetleges maradványai is a mai Donnerskirchen nyugati, északnyugati részén lennének keresendők.

A vár körül helyezkedett el tehát Rov és/vagy Felcsákány, Tótsákány (utóbbi kettő a mai Donnerskirchen területén), Szaka vagy Oka (Oggau), Szék vagy Pirichendorf (Stotzing területén), illetve az ismeretlen, feltehetően már ekkoriban is pusztaként művelt Szentpéter(teleke) és az egyszer említett Edemóc.³⁰ Úgy vélem, hogy a rovi erősség azon magánvárok sorába illik,

---

²⁹ STESSEL JÁNOS: ROU vára és a Gathal nemzetség Sopronvármegyében. Századok 31 (1897) 404–413.; MAÁR KÁROLY: Hol állott Rov vára? Soproni Szemle 1937/3. 194–198.; ADOLF HARMUTH: Orts- und Flurnamen im Bezirk Eisenstadt. Burgenländische Lehrerblatt 1936/6. 59.; KARL SEMMELWEIS: Das Rätsel um die Burg Roy. Burgenländische Heimatblätter 1947. 62–67.; Allgemeine Landestopographie II. 60.; HÁZI JENŐ: A középkori Ravó (Roy, Rovo) várának fekvése Sopron megyében. Soproni Szemle 1967. 73–74.; SEMMELWEIS KÁROLY: A középkori Rovo (Roy, Rov) várának fekvése Sopron megyében. Soproni Szemle 1968. 90.; FÜGEDI ERIK: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. Budapest, 1977. 183.; ENGEL PÁL: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437). Értekezések a történeti tudományok köréből 83. Budapest, 1977.; ENGEL PÁL: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. (História Könyvtár – Kronológiák, adattárak 5.) Budapest, 1996. (továbbiakban: ENGEL, Archontológia) I. 402.

³⁰ A települések helyének azonosítása – Oggau és Donnerskirchen kivételével – meglehetősen problematikus, de ennek tárgyalásával most nem foglalkozhatok. Lásd Allgemeine Landestopographie II. passim.

amelyek az osztrák-magyar határ e szakaszát sűrűn szegélyezték: hasonló lehetett a Donnerskirchentől közvetlenül északra fekvő Purpach (Feketeváros), illetve a délre elhelyezkedő Zaszlop (Oszlop, ma Oslip) vára is, amelyek létrejöttét vélhetően nem is birtokosaik kiemelkedő gazdagsága, hanem a határ közelsége magyarázta. Rovban egyébként 1382-ben kőbányák létét is feljegyezték,³¹ úgyhogy a várat akár helyi nyersanyagból is felépíthették.

Nyitra megyében az 1205 körül elnyert Kolon és Kovácsi birtokokon kívül még legalább öt település állott a család birtokában. Szintén a Zobor vidéken, a két birtok mellett terült el Gerencsér és Csekej, amelyek már 1251-ben Gyánúré voltak, de utóbbtól ekkor kénytelen volt megválni,³² és talán e környéken feküdtek Koloni Pető mesternek az 1350-es években feltűnő, utána már sohasem említett Madárkút és *Zumbafalva* birtokai is.³³ Pestyén viszont távolabb, Nyitrától délnyugatra terült el: az előbbi kettő, illetve az egykor a zobori apátság által birtokolt Pestyén akár Pető mester szerzeménye is lehetett.³⁴ Az Árpádok kihalását követő zavaros időszak után a Gyánúr-fiaknak

---

³¹ „cum ... lapidum foginis [!]”. DL 6883. Kiadása: Magyar-zsidó oklevéltár. Szerk. FRISS ÁRMIN et alii. I–XV. Budapest, 1903–1972. (továbbiakban: Magyar-zsidó oklt.) VIII. 34–35.

³² CDES II. 256.; GYÖRFFY GYÖRGY: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. Budapest, 1966–1998. (továbbiakban: GYÖRFFY) IV. 390., vö. WERTNER, 1904. 136.

³³ Anjou-kori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Szerk. NAGY IMRE–TASNÁDI NAGY GYULA. I–VII. Budapest, 1878–1920. (továbbiakban: Anjou okmt.) VII. 23–24. – E birtokokról GYÖRFFY IV. 410. is csak ezt az említést ismeri. Madárkút minden bizonnyal a Koloniak Kolon, a zobori apát szintén Kolon, illetve utóbbi Zsére nevű települései között terült el, hiszen 1360-ban a zobori apát és Koloni Pető „puteus Madarkut”-at elismerték határjelnek (DL 58 552.). Nem kizárt, hogy *Zumbafalva* megfelel annak a Csitár nevű prédiumnak, amelyet Pető mester 1360-ban valóban birtokolt (DL 58 552.), és amelyet unokája, Koloni Klára 1424-ben igyekezett visszaszerezni a gimesi uradalomtól (DL 59 004., ZsO XI. 1299.). Madárkút ez alapján Kolonba, míg *Zumbafalva* talán a Kolon és Gerencsér között fekvő Csitár falu határába olvadt be.

³⁴ GYÖRFFY IV. 410. tévedett, amikor a XIV. század közepén „*Pehten*”-ként (helyesen inkább Pehcen) említett települést Peténynek oldotta fel és Kolon környékére helyezte. Nem osztom ENGEL PÁL elképzelését sem, aki a települést az 1533. évi portaösszeírás alapján Királyi és Csápor közé helyezte: Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről. Budapest, 2001. A település egy 1518. évi oklevél alapján Hetmény és Báb környékére helyezhető: Magyar Országos Levéltár. Diplomatai Fényképgyűjtemény (továbbiakban: DF) 273 388., amit az is támogat, hogy Koloni Pető mester 1338-ban egy földdarabot követelt a turóci prépost Hetmény mellett elhelyezkedő Vágsellye birtokából: Anjou okmt. IV. 24–26. A Mohács utáni első, 1531. évi portaösszeírásban a Királyfalva–két Vecse–Hosszúfalva–Tornóc–Pestyén–Mocsonok–

tehát két megyében legfeljebb 12–13 birtokuk maradt, amelyek közül azonban több már ekkorra, illetve hamarosan elenyészett vagy elnéptelenedett. A terebélyessé váló család a XIV. század második felében mind gyakrabban sodródott anyagi nehézségek közé, miáltal kénytelen volt egyre több birtokjogát elidegeníteni, és ez természetesen további, gyors elszegényedésükhöz vezetett.

* * *

A Merkúrtól leszármazó család a XIV. század harmincas éveitől több – ekkoriban még rendszerint a valós lakhelyet jelző – „előnevet” viselt. A Gyánúr Vincló (Vince) nevű fiától származó ág Sopronban maradt, ahol rendszerint Rovi (Roji) néven szerepelnek, míg a másik, Vincló testvérétől, Jakabtól eredő ág – köztük a már többször emlegetett Pető mesterrel – a Koloni nevet viselte. Ő volt a család legjelentősebb XIV. századi képviselője, bár karrierje – előkelő származása ellenére, a családdal történt század eleji megrázkódtatás következtében – távolról sem volt oly kiemelkedő, mint bánságot viselt dédapjáié. Abból azonban, hogy rendszerint mesternek (*magister*) címezték, jól látható, hogy regionális szinten a tehetősebb megyei nemesek közé tartozott. Bár úgy tűnik, hogy már apja, Jakab Nyitra megyébe költözött,³⁵ Pető életében a Kolonhoz való illetén ragaszkodást tovább erősíthette az – vagy éppen ez hozta magával –, hogy közel esett „szolgálati helyeihez”: mint láttuk, az 1320-as évektől 1343 körül a korszakban jelentős bárói honorbirtokoknak számító gimesi várnagy szolgálatában állt – talán alvárnagyként –, majd hamarosan a későbbi nádor, Kont Miklós erdélyi vajda semptei alvárnagya lett (erről szóló egyetlen adatunk 1355-ből való).³⁶ Pető mester sikeresen gyarapította jövedelmeiből vagyont: több zálogos birtokjogot találunk a kezén

---

Királyi–Köpösd sorrendben található meg a birtok neve, Thurzó Elek kezén, 27 elhagyott portával: MOL E 158. (Kancelláriai Levéltár, Magyar Kamara Archívuma) *Conscriptiones portarum* 27. kötet, 22. old. (Filmtári jelzet: 1640. doboz.) Mindezek alapján a Gyánúrfiak Pestyén nevű birtoka a zabori konvent 1111-ben említett, Hetmény melletti *Piscan* nevű birtokával (GYÖRFFY IV. 447., Pöstyén 2.) azonos.

³⁵ Erre utalhat az, hogy 1281-ben a Bars megyei Béládon – Kolontól keletre két faluval – királyi ember (Reg. Arp. II. 3115.), illetve 1292-ben sincs jelen szomszédként a Sopron megyei Purbach eladásánál, hanem itt egyik testvére képviselte (WENZEL X. 88.).

³⁶ ENGEL, *Archontológia* I. 409. valószínűsíti, hogy Kont Miklós familiárisa volt.

Pozsony, Nyitra és Bars megyékben.³⁷ Megszerezte testvére fiaitól Nyitra megyei birtokrészeit, amit mi sem bizonyít jobban, hogy ezt követően unokaöccsei is Sopron megyébe költöztek, felvéve ugyancsak a Rovi előnevet.³⁸ Érdekes, hogy a Vincló-féle ág sohasem fordul elő Nyitra megyében, talán azért, mert nem térítették meg Petőnek a birtokok visszaszerzése során keletkezett költségei őket terhelő, arányos részét, vagy éppen rögtön zálogba bocsátották tekintélyesebb rokonuknak. Ezzel ellentétben Pető fel-feltűnik Sopron megyei birtokrészei ügyes-bajos dolgaiban, ami szintén jelzi rokonainál jelentősebb vagyoni állapotát. Pető amúgy a Nyitra megyei nemesi társadalom köztisztületnek örvendő egyénisége, láthatóan gyakran vesz részt fogott bírói döntésekben, olykor még királyi emberként is találkozunk vele.³⁹ Apjával ellentétben, aki főúri családból házasodott, Pető felesége már hozzá hasonló súlyú, előkelő megyei családból, a Ludány nembeli Családiak közül került ki.⁴⁰

Pető mester igen hosszú életet élt. Mikor az örökös nélkül elhunyt unokaöccse Csehi nevű Nyitra megyei birtokát Lajos király 1376-ban Szepesi Jakab országbírónak adományozta, az uralkodó kikötötte, hogy a települést Pető mester, aki jelenleg zálog- és egyéb (hitbéri) jogon a kezén tartja, öregségére tekintettel élete végéig megtarthatja.⁴¹ Pető ugyanakkor négy nappal később megjelent Visegrádon, és hangsúlyozva, hogy az országbírótól az évek folyamán mennyi segítséget kapott, 55 márkáért ráruházta jogait, hiszen „érzi,

---

³⁷ Pozsony megyében egy ismeretlen birtok uraként tűnik fel 1364-ben, amely Bánkvatával volt szomszédos: DL 5299. Bars megyében Kisgyőröd birtokosaként tűnik fel 1370-ben. A lappangó oklevél kiadásában (FEJÉR IX/4. 307. Pogán cs. lt.) ugyan Koloni Pál szerepel, de mivel ilyen nevű személy nem létezett, valószínűleg elírásról van szó. Nyitra megyében Csehi birtok (l. alább), illetve fia kezén később egy gétfalvi (Kolon mellett) rész: DL 90 659. (1380.), vö. Anjou-kori oklevéltár. I–XV, XVII, XIX–XX, XXIII–XXVII. Szerk. KRISTÓ GYULA–BLAZOVICH LÁSZLÓ–GÉCZI LAJOS–ALMÁSI TIBOR–KÖFALVI TAMÁS–TÓTH ILDIKÓ–MAKK FERENC–PITI FERENC–SEBŐK FERENC. Budapest–Szeged, 1990–. (továbbiakban: Anjou oklt.) XXIII. 316.

³⁸ 1353-ban Pető zálogba vette ekkor még Koloninak nevezett unokaöccseitől Kolon és Gerencsér birtokokban lévő részeit (DL 41 209.), amelynek következményeként két évvel később már ők is Roviak (Sopron I. 245.).

³⁹ Fogott bíróként: Anjou oklt. XIX. 242., XXIV. 98., 226. Királyi emberként: DL 102 766. (1344.)

⁴⁰ DL 95 512. (1427.)

⁴¹ DF 236 196. (1376.)

hogy a már végéhez közeledő öregség terhétől roskadozik és a birtokot nem tudja leszármazottaira örökíteni".⁴² A 80 év körüli nemes hamarosan elhunyt, ami mintegy nyitánya lett a Gyánúrfiak teljes összeomlásának.⁴³

* * *

Pető fia, László ugyanis nem sokáig élvezhette apja megbecsültségét. 1388-ban a Lackfi István nádor által tartott Nyitra megyei közgyűlésen gonosztevőként levelesítették, mire a nádor lefoglalta valamennyi Nyitra és Sopron megyei birtokrészét. És bár a birtoktalanná váló nemes sok segítséget kapott távoli rokonától, Forgács János mestertől, valamint unokatestvérétől, Mihálytól, továbbá igyekezett jól kiházasítani leányát, Klárát, a család nem tudta többé visszaszerezni valamennyi birtokát.⁴⁴ Lászlónak a századforduló környékén bekövetkezett halálával kihalt a család Nyitra megyében élő ága.

Nem alakult szerencsésebben a Sopron megyei családtagok élete sem. Zsigmond király 1390-ben elvette a Roviaktól Rov várat, mivel állítólag külföldieket engedtek a falai közé, akik onnan pusztították a környéket, és az így súlyos károkat elszenvedő vár elfoglalására két hadjáratot is szervező Kanizsaiaknak adományozta,⁴⁵ akik rövid birtoklás után, 1409-ben királyi engedéllyel leromboltatták a várat.⁴⁶ Az eseményeket források hiányában természetesen nem lehet rekonstruálni, így csak megjegyzem, hogy a gonosztevők várba engedése a középkori koncepciós perek tipikus vádja. Hogy ez Rov esetében mennyire kézenfekvő, elég arra hivatkozni, hogy 1382-ben a várban és a hasonló nevű birtokon részt szerzett zálogjogon Szentgyörgyi Temlin mester is,⁴⁷ aki vélhetően 1390-ben is birtokban volt, de még ennél is sokkal gyanúsabb az a körülmény, hogy az adományosok nagybátyjának, Kanizsai

---

⁴² „*mole extreme senectutis se senciens agravatum ipsamque possessionem in suos successores devolvi non posse*”. DF 236 197. (1376.)

⁴³ Az öt nappal későbbi iktatáson már fia, László jelent meg, de ez persze nem bizonyíték Pető halálára: DF 236 195–196. (1376.)

⁴⁴ Ennek részleteitől most eltekintek. Lásd Sopron I. 490. (1388.), ZsO I. 630. (1388.), ZsO I. 1497. (1390.), ZsO I. 4335., 6226. (1396.), ZsO IV. 378. (1389., 1413.), ZsO XI. 1338., 1347. (1424.) stb. Vö. WERTNER, 1904. 137.

⁴⁵ FEJÉR X/1. 586., vö. FEJÉR X/4. 48–63.

⁴⁶ ZsO II. 6703. ENGEL, Archontológia I. 402.

⁴⁷ DL 6883., kiadása: Magyar-zsidó oklt. VIII. 34–35.

István budai prépostnak (később zágrábi püspöknek) már 1354-ben szolgálatában állt egy Rövi (Roji) Miklós nevű birtoktalan familiáris,⁴⁸ ami arra utalhat, hogy maga is birtokrésszel rendelkezett a településen.

Tekintettel a várról szóló XIV. századi források teljes hiányára, a család eljelentéktelenedésére és a várrombolásra – felmerülhet bennünk, hogy az oklevélben felsorolt külföldiek a régi vár romjain egy hevenyészett erősséget emeltek, de korántsem bizonyos, hogy a Roviak akaratából. Rov várának XIV. századi felhagyása mellett érvként hozható fel az is, hogy hozzá igen közel épült fel királyi határvárként 1340-ben Szarvkő.⁴⁹ A várral együtt természetesen Rov település is a Kanizsaiak kezébe került,⁵⁰ de a lakott Szék, illetve Szaka (Oggau) és Szentpéter a család utolsó – magukat kénytelen-kelletlen már Székinek nevező – tagjai, azaz a Rov kapcsán magukat nem megégető Mihály (Koloni Pető unokaöccse) és fia, Péter kezén maradtak.⁵¹

* * *

A család 1420-as években bekövetkezett fiági kihalását követően Sopron megyei birtokaik nagy részét a már különböző jogcímen birtokos Kanizsaiak szerezték meg.⁵² A leányág itt csak egy oggauri birtokrészt tudott megtartani: Rovi László leánya, Hedvig férjével, egy soproni polgárral és gyermekeivel 1429-ben sikeresen birtokba is került.⁵³ Nyitra megyében Pető mester unokája, Klára vitte tovább a családot, akinek harmadik férje, a Becsegergely nemzetségből származó Léli Ernyefi András – bár Komárom és Bihar megyékben egyaránt birtokos volt – Kolonra költözött, és immáron Koloni András néven nagy szorgalommal védelmezte felesége örökségét.⁵⁴ Leszármazottaik a 16.

---

⁴⁸ Sopron I. 243.

⁴⁹ ENGEL, Archontológia I. 422.

⁵⁰ 1426.: Sopron II. 55–56., HÁZI JENŐ: Sopron szabad királyi város története. I. rész 1–7. kötet, II. rész 1–6. kötet: Oklevelek. Sopron, 1921–1943. II/1. 324.

⁵¹ 1411.: ZsO III. 118. (Kanizsai János érsek követeli Széki Mihálytól és fiától, Pétertől, hogy a birtokai szomszédságában lévő három birtokot ő vásárolhassa meg.)

⁵² Pl. Sopron II. 18–19., 20–21. (1415.)

⁵³ Sopron II. 134–135.

⁵⁴ Lásd ZsO IV. 378., 2043., 2724., V. 253., VI. 550., VII. 364., DL 95 512. (1427.), DL 59 133. (1431.), stb.

század elejéig birtokolták Pető mester vagyonának egy részét. Kolon falun és Kovácsi pusztán – Merkúr bán 1205 táján megszerzett jussán – ugyanakkor osztozniuk kellett a Pető fia László levelesítése után ennek birtokait adományul nyerő Sólyom György udvari ifjú utódaival, akik előbb Csehi, majd Koloni Sólyom néven tűnnek fel a forrásokban.⁵⁵ Úgy tűnik, hogy az utolsó középkori generációhoz tartozó Koloni Sólyom András – később a megye alispánja – Mohács előestéjén megszerezte Klára utolsó birtokban lévő utódjának, Nagykálnai Gergelynek a birtokrészét, és ezzel Merkúr bán és fia, Gyánúr leszármazottai végleg kiszorultak az ősi birtokokból.⁵⁶

A hullámzó szerencsével megáldott család a XIV–XV. század fordulóján története mélypontján állt. Nem véletlen tehát, hogy a perbeli ellenfelek a királyi rokonságról is tanúskodó XIII. század eleji oklevelet gyanúsnak tartották és igyekeztek azt hamisnak beállítani.⁵⁷ Ez irányú igyekezetük azonban hiábavalónak bizonyult. A teljes szövegében sajnos elpusztult 1205 körüli oklevél hiteléhez semmi kétség sem férhet és férhet, hiszen a birtokokat nem a királyi rokonságra, hanem a törvényes adományozásra tekintettel ítélték meg, másrészt azt sem gondolhatjuk komolyan, hogy Széki Péter 1413-ban képes lett volna egy olyan diplomát koholni, amely Kézai, illetve Merkúr báni tisztségviselésének ismeretén alapult volna. Az oklevél tartalmát fenntartó 1424. évi oklevél következőképpen igazi történeti és genealógiai érdekességet rejt, igazolja Kézai egyik állítását, bár ezzel párhuzamosan újabb, egyelőre azonban megválaszolhatatlan kérdéseket is felvet.

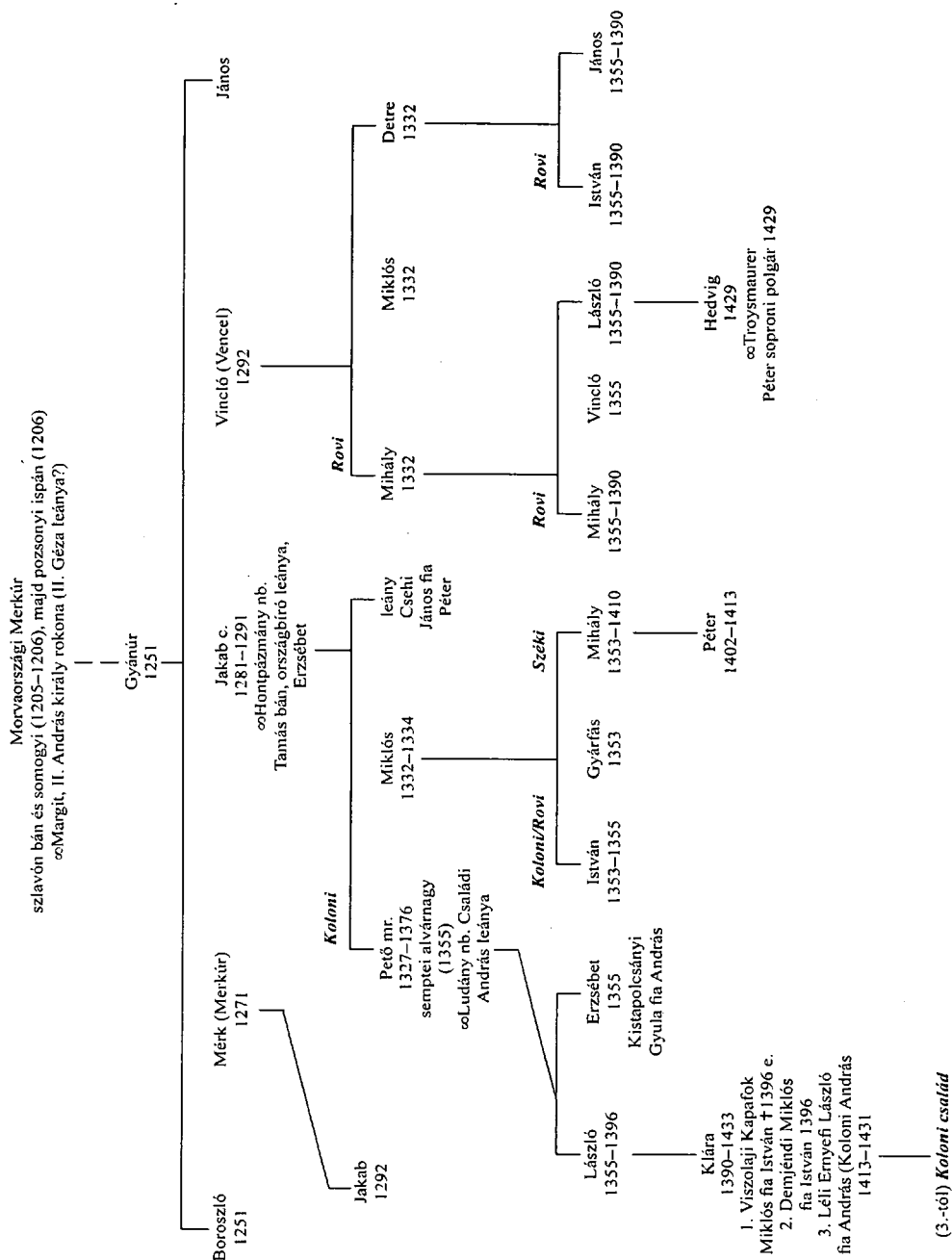
---

⁵⁵ Csehi Sólyom György mint udvari ifjú: ZsO II. 7170. (1409.), mint a Koloni birtokok (elsősorban Gerencsér és Csehi) adományosa: ZsO XI. 1338. (1424.) Leszármazottai mint a Koloni-javak birtokosai (csak a legfontosabb adatokat közlöm): DF 236 206–207. (1466.), DF 205 257. (1470.), DL 98 215. (1492.), stb.

⁵⁶ DF 205 058. (1516.), DL 104 829. (1520.), DL 98 223. (1526.)

⁵⁷ 1419. évi panasz szerint Széki Péter és Koloni Pető fia László veje, Léli Ernyefi András „*easdem possessiones [sc. Kolon et Kowachy] vigore quorundam litteralium instrumentorum pretensorum tunc in specie productorum et exhibitorum sibi ipsis adiudicari ipsosque Ladizlaum [sc. de Demyend] et Petrum [sc. Keserew de Thelky] de dominio earundem indebite et minus iuste excludi procurassent*”. DL 58 943., regesztája: ZsO VII. 364.

Függelék: A Gyánúr-fiak fiági leszármazása

A leszármazási táblázatban szereplő évszámok forrásadatai:

1251: CDES II. 256.; 1271: WENZEL III. 249.; 1281: Reg. Arp. II. 3115.; 1292: WENZEL X. 88.; 1327: Sopron I. 113–115.; 1332: Sopron I. 128–129.; 1334: Urkunderbuch des Burgenlandes. IV. Eds. IRMTRAUT LINDECK-POZZA et alii. Graz-Köln-Wien, 1983. IV. 166.; 1353: DL 41 209.; 1355: Sopron I. 245. (Ebből sejthető Erzsébet és Kistapolcsányi András házassága); 1376: DF 236 197. (Ugyanitt: Jakab leányának és Csehi Péternek a házassága); 1390: FEJÉR X/1. 586.; ZsO I. 1497. (Jakab és Tamás országbíró leányának házassága, vö. NAGY, 1858. IV. 198.); 1396: ZsO I. 4335.; 1402: Sopron I. 559–560.; 1410: Sopron I. 632–633. (1415-ben Széki Gróf Mihály szerepel, kérdéses, hogy ugyanaz a személy-e: Sopron II. 18–19.); 1413: ZsO IV. 378., 1071.; 1427: DL 95 512. (Pető mester és Családi András leányának házassága.); 1429: Sopron II. 134–135.; 1431: DL 59 163–165.; 1433: DL 71 385. – ENGEL, Genealógia: Gyanur rokonsága c. tábláján Széki Mihály és fia, Péter rossz helyre került. Arra, hogy ők a Koloni-ághoz tartoznak, lásd elsősorban ZsO IV. 378.

TIBOR NEUMANN

Offspring of a Moravian „duke” and a Hungarian princess **(The origin and short history of the Janur kindred)**

A charter from 1424 mentions that King Andrew II of Hungary (1205–1235) donated two villages in county Nitra to Merkur of Moravia and married him to his relative, Margaret. It also states that the members of Koloni and Széki families were the descendants of Merkur. In accordance with other sources Merkur seems to be identical to Mercurius banus of Slavonia, comes of Somogy (1205–1206), then Pressburg (1206), thence it follows that the unknown charter could be dated to cca. 1205. The author suggests that Margaret could be the aunt of King Andrew, daughter of King Géza II (1141–1162). This new piece of information proves one of the statements of Simon Kézai's Chronicle, i. e. that Mérk of Csákány and his brothers – the grandsons of Merkur – were the relatives of King Béla IV (1235–1270) and were offspring of Moravian dukes (actually barons). The author shortly examines the history of the descendants of Merkur and Margaret, the Csákányi, Rovi, Koloni and Széki families, until the extinction of their male lines in the first decades of the 15th century. These families together were referred to as Janur (Gyánúr) kindred by scholarship so far, from the name of their first known ancestor, Janur, who seems to have been the son of Merkur and Margaret.